

Капітал підприємства – нагромаджений шляхом збереження запас економічних благ у формі грошових коштів та реальних капітальних товарів, що залучується його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і чинник виробництва з метою отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов'язане з чинником часу, ризику і ліквідності [4, с. 548].

Капітал підприємства характеризується не тільки своєю багатоаспектною сутністю, але й різноманіттям граней, у яких він виступає. З позицій фінансового менеджменту капітал має багато характеристик:

- капітал підприємства є основним чинником виробництва;
- капітал характеризує фінансові ресурси підприємства, що приносять дохід;
- капітал є головним джерелом формування добробуту його власників;
- капітал підприємства є головним вимірником його ринкової вартості;
- динаміка капіталу підприємства є найважливішим барометром рівня ефективності його господарської діяльності;
- капітал є носієм чинника ризику;
- капітал виступає носієм чинника ліквідності [3, с. 20].

Не відкидаючи жодного з трактувань капіталу, нагромаджених науковою думкою за всю історію розвитку економічної теорії, слід наголосити на необхідності аналізу сутності капіталу в контексті соціально-економічних та історичних умов його саморозвитку.

Література

1. Антология экономической классики Вильям Петти, Адам Смит, Давид Риккардо. – М. : Изд-во "ЭКОНОМ" – "Ключ", 1993. – 475 с.
2. Бланк И.А. Управление формированием капитала. – К. : Изд-во "Ника-Центр", 2000. – 512 с.
3. Лісовицький В.М. Історія економічних вчень : навч. посібник [для студ. вузів]. – К. : Центр навч. літ-ри, 2004. – 219 с.
4. Макконнелл К.Р. Экономикс: принципы, проблемы, политика : пер с англ. – 11-е изд. / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю. – К. : ХаГар, 1998. – 785 с.

УДК 336.025

Доц. У.З. Ватаманюк-Зелінська, канд. екон. наук –
Львівська державна фінансова академія

СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Проаналізовано сучасні тенденції розвитку та проблеми реформування адміністративно-територіального устрою, оцінено їхню відповідність сучасному стану і потребам економіки України. Представлено основні умови реалізації конституційно-правових засад місцевого самоврядування відповідно до європейських стандартів.

Assoc. prof. U.Z. Vatamanyuk-Zelinska – L'viv state financial academy

Specific of realization of the European standards of local self-government

Modern progress and problem of reformation of administrative-territorial device trends are analysed, the estimation of their accordance is done to the modern state and necessities of economy of Ukraine. The basic terms of realization of constitutionally-legal principles of local self-government are presented in accordance with the European standards.

Із ухваленням Бюджетного кодексу України в 2001 р. на шляху до розбудови фінансової системи України стало внесення істотних новацій у процеси, пов'язані з управлінням фінансовими ресурсами територіальних громад та їхніх об'єднань. Цей законодавчий акт передбачив розмежування на довгостроковій основі доходів і видатків бюджетів усіх рівнів, визначив склад закріплених і власних доходів місцевих бюджетів, урегулював систему бюджетних трансфертів. Проте, з врахуванням переваг цієї бюджетної реформи, виробити цілісну регіональну політику та побудувати ефективну та дієздатну бюджетну систему не вдалося. На сьогоднішньому етапі розвитку перед фінансовою наукою постає актуальне завдання – розробити і впровадити якісно нові підходи до управління бюджетними фінансовими ресурсами на рівні адміністративно-територіальних одиниць. Одним із основних напрямів його реалізації є здійснення в нашій країні адміністративно-територіальної реформи.

Формування сучасних поглядів на інститут місцевого самоврядування базується на наукових здобутках таких вчених, як М.О. Баймуратов, О.В. Батанов, В.І. Борденюк, І.П. Бутко, М.І. Корнієнко та інші. Цьому питанню приділяли увагу і за кордоном, зокрема: Г.В. Барабашев, А.О. Безуглова, О.Є. Кутафіна, Н.В. Постовий, В.І. Фадаєв. Проте воно потребує детальнішого розгляду, зокрема заслуговує на увагу проблема законодавчого регулювання форм функціонування територіальних громад. Передусім, це стосується місцевих референдумів та загальних зборів громадян, порядок призначення та проведення яких має визначатися відповідними законами. Щодо інших форм прояву активності територіальних громад, то ці питання відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", мають регулюватися статутами самих територіальних громад, чого, на наш погляд, буде не досить. По-перше, не всі територіальні громади сьогодні мають свої статuti; по-друге, відповідно до чинного законодавства ці статuti приймає поки що не сама громада, а представницький орган місцевого самоврядування, який не завжди в цьому зацікавлений; по-третє, немає єдиної методики розроблення та прийняття таких статутів на законодавчому рівні. Тому приведення Конституції України та Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" до європейського стандарту, мало б на сьогоднішньому етапі економічних перетворень чимало проблем, пов'язаних, зокрема, з необхідністю оптимізації самоврядних повноважень територіальних громад і вдосконаленням адміністративно-територіального устрою держави.

У спеціальній літературі, щоправда, наголошується на тому, що українська форма місцевого самоврядування порівняно із стандартом Європейської Хартії – міжнародного стандарту, що діє у сфері місцевих фінансів, є більш демократична, що значно ускладнює правове регулювання місцевого самоврядування. Проте, ставши на позиції Хартії, ми повинні розмежувати функції і повноваження органів місцевого самоврядування залежно від рівня адміністративно-територіальних одиниць відповідно до принципу субсидіарності [2]. Цей шлях потребує внесення змін до Конституції України, прийняття нового закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" та внесення змін до низки чинних нормативно-законодавчих актів, що регулюють сферу фінансових відносин.

Фактично, усе, що стосується адміністративно-територіального устрою України, пов'язано ще з Радянським Союзом, а кордони територій областей, міст та районів нашої держави визначені на підставі розрахунку швидкості військової мобілізації та чисельності партійних організацій комуністичної партії. Після здобуття незалежності Україна оголосила курс на створення демократичної держави та ринково орієнтованої економіки. Отже, і такі глобальні інструменти, як адміністративний і територіальний устрій, мають відповідати новим завданням держави і суспільства. Однак, через неузгодженість між проголошеними цілями і вибраними засобами щодо їх досягнення, сьогодні діяльність влади часто неефективна, поглиблюються суперечності між місцевими самоврядуванням та виконавчою владою, тому існує потреба у негайному вирішенні проблеми конституційно-правового закріплення засад місцевого самоврядування.

Актуальність цієї теми зумовлена:

- потребою у ґрунтовному теоретичному дослідженні системи місцевого самоврядування, яка охоплює принципи його організації в Україні і функціонування системи самоврядних повноважень органів місцевої влади в Європі;
- істотною необхідністю вдосконалення законодавчого забезпечення функціонування інституту місцевого самоврядування в нашій державі;
- потребою вироблення науково-обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення організації місцевого самоврядування на практиці в ході здійснення адміністративно-територіальної реформи.

Головною метою статті є обґрунтування цілісної концепції здійснення засад місцевого самоврядування в Україні, створення такого механізму публічної влади, який може забезпечити ефективне функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також безпосереднє прийняття самим народом рішень із важливих питань життя держави і суспільства, адже суть адміністративно-територіальної реформи полягає в гармонізації компетенції та відповідальності самої держави і місцевого самоврядування. Відповідно до поставленої мети, потрібно розв'язати такі завдання: дослідити чинну систему місцевого самоврядування; шляхи вдосконалення організаційних та правових підвалин розвитку місцевого самоврядування; сформулювати пропозиції і рекомендації стосовно вдосконалення законодавства про місцеве самоврядування.

Система конституційно-правових засад здійснення місцевого самоврядування, що склалася в Україні, визначена Конституцією України, Європейською Хартією місцевого самоврядування та згідно зі Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні". Тому, на наш погляд, передумовою впровадження в життя задекларованих засад здійснення самоврядних повноважень є перебудова системи організації влади і управління на дійсно демократичних засадах, що неминуче приведе до зміни чинної її моделі, яка сьогодні реалізується через систему "політичного та економічного двовладдя": діють призначені з центру державні адміністрації й обрані населенням місцеві органи влади. Фактично штучно створено соціально шкідливу ситуацію конкуренції – коли обидві структури змагаються за і без того обмежені фінансові ресурси та контроль над власністю. І якщо чинне законодавство за-

гальною задовільною регулює правовий статус міст обласного значення, то проблеми повноважень та можливості їх фінансового забезпечення для міст районного значення, сіл і селищ залишаються не вирішеними. Найважливішим завданням у цьому плані є проведення реальної децентралізації влади, яку до сьогодні практично не вдалося здійснити. В основі побудови нової моделі організації влади і управління повинна перебувати гармонізація інтересів держави, регіону, територіальної громади.

Із метою вдосконалення регулювання системи місцевого самоврядування Кабінет Міністрів України розробив Концепцію Програми законодавчого забезпечення розвитку цього інституту влади. У ній, зокрема, зазначається, що законодавче забезпечення розвитку місцевого самоврядування повинно забезпечуватись відповідними конституційними основами його організації та діяльності, а також реалізацією принципів Європейської Хартії місцевого самоврядування щодо організаційної, правової і фінансово-економічної самостійності територіальних громад [3]. Однак, законодавче забезпечення місцевого самоврядування має не тільки відповідати переліченим принципам, але й бути спрямованим на їх реалізацію. Одним із ключових чинників розвитку місцевого самоврядування має стати також місцева ініціатива громадян [4], розвиток якої пов'язаний із формуванням самодостатньої територіальної громади, яка б, з одного боку, усвідомлювала себе такою, а з іншого – володіла матеріальними і фінансовими ресурсами, достатніми для реалізації завдань і функцій, віднесеними Конституцією і законами України до її компетенції. Із місцевою ініціативою пов'язані ще такі проблеми реалізації самоврядних засад управління, як повільний розвиток і реалізація засад судового захисту прав місцевого самоврядування, забезпечення довіри посадових осіб місцевого самоврядування до діяльності судів як ефективного засобу захисту їх прав, а також прав територіальних громад. Розглянуті проблеми реалізації місцевого самоврядування в Україні дають підстави стверджувати, що їх вирішення потребує комплексного підходу, створення цілісної системи законодавчих актів, наполегливої праці органів державної влади, органів місцевого самоврядування.

У Програмі діяльності Уряду України на 2002-2011 рр. підкреслено, що стримувальними чинниками економічного розвитку та чинниками, які гальмують розв'язання фінансових проблем держави, крім системи функціонування місцевого самоврядування, є недосконалість управління бюджетними фінансовими ресурсами на рівні адміністративно-територіальних одиниць. Реформування адміністративно-територіального устрою та системи міжбюджетних відносин в Україні необхідно здійснювати поступово, враховуючи особливості кожного окремого регіону. Розпочати цей процес раціональніше у густонаселених та фінансово сильних територіях. Це дасть змогу підвищити фінансовий потенціал проблемних регіонів за рахунок акумульованих коштів у новоствореному позабюджетному фонді державного рівня та за рахунок залучення іноземних інвестицій для збалансованого розвитку адміністративно-територіальних одиниць безпосередньо органами місцевого самоврядування. Слід зауважити, що для досягнення сталого розвитку тери-

торій потрібне, насамперед, фінансове забезпечення необхідних заходів із розроблення і реалізації відповідних програм місцевого рівня, тому особливу увагу слід приділити поповненню дохідної бази відповідних бюджетів за рахунок додаткових джерел власних надходжень.

Важливим кроком є визначення обсягів видатків на фінансування органів державного управління та на виконання делегованих повноважень органами місцевого самоврядування. Цей процес передбачає застосування нормативів бюджетної забезпеченості, які є значно меншими за реальну потребу територіальної громади у фінансових ресурсах. Так, упродовж останніх років частка власних і закріплених доходів у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів зменшується, зокрема, порівняно з відповідним періодом 2006 р. – на 4,4 % (з 61,1 % до 56,7 %), а з 2003 р. – на 12,1 %. (див рис.).

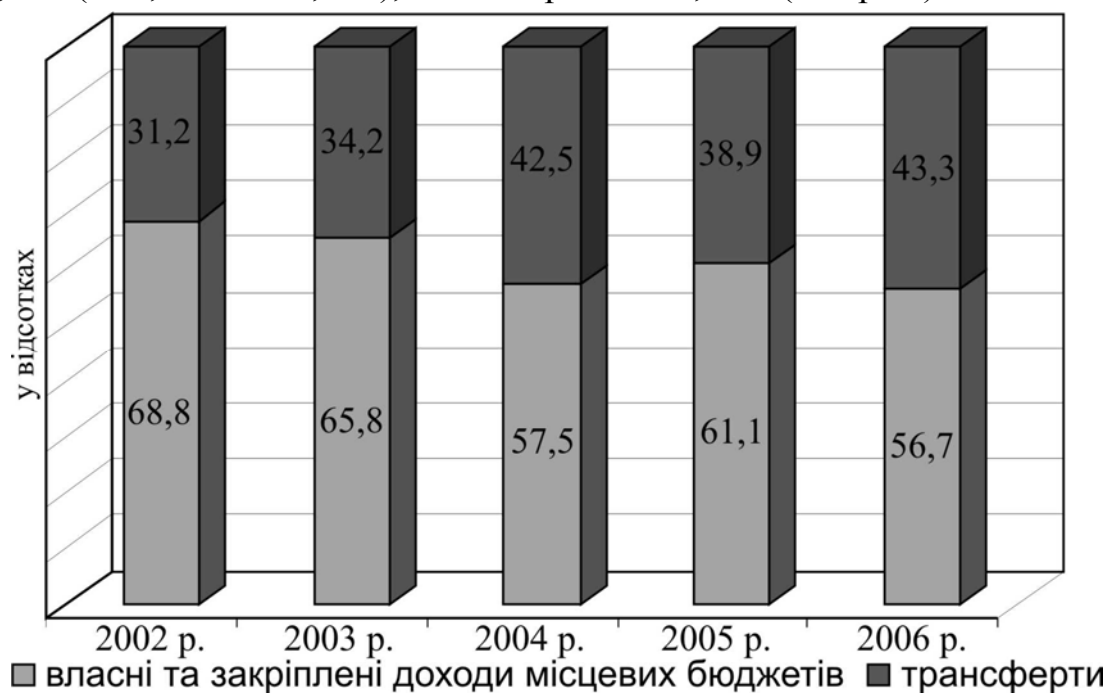

Рис. Структура доходів місцевих бюджетів за період 2002-2006 рр.

Крім того, щорічний розрахунок міжбюджетних трансфертів, який здійснюється на основі фактичних показників виконання місцевих бюджетів за останні три роки, не спонукає місцеві органи влади до нарощування дохідної бази та пошуку альтернативних джерел поповнення їх дохідної частини. Для стимулювання територіальних громад до збільшення дохідної частини бюджетів місцевого самоврядування доцільно зафіксувати обсяг дотації вирівнювання, а підвищувати її лише за зростання рівня цін та збільшення розмірів соціальних стандартів. Перегляд обсягів трансфертів варто робити не частіше, ніж раз на п'ять років, адже тоді з'явиться реальна можливість здійснювати політику довгострокового планування розвитку територій.

Наявна система конституційно-правових засад місцевого самоврядування є результатом тривалого процесу їх становлення. Вирішальне значення для розвитку цього процесу мало прийняття Конституції України 1996 р. та ратифікації Європейської Хартії місцевого самоврядування (1997 р.). Реалізація задекларованих конституційно-правових засад, разом зі здійсненням адміністративно-територіальної реформи в Україні покликана забезпечити фун-

кціонування дієвого інституту місцевого самоврядування. Проте доводиться констатувати, що на сьогодні для успішної її реалізації відсутнє законодавче вирішення таких важливих питань, як законодавче забезпечення формування бюджетів за принципом "знизу-вверх"; підвищення ролі місцевих податків і зборів у дохідній частині місцевих бюджетів; законодавче закріплення чіткого порядку та умов реєстрації статутів територіальних громад, а також наслідків реєстрації. Забезпечення реалізації конституційно-правових засад місцевого самоврядування зумовлює необхідність прийняття низки законодавчих актів: про адміністративно-територіальний устрій України, про територіальну громаду, про державну реєстрацію статутів територіальних громад.

Після встановлення незалежності в Україні місцеве самоврядування не здатне виконувати ті завдання, що на нього покладені державою. Це зумовлено цілою низкою проблем як суто юридичного, так і політичного, економічного, ідеологічного і морального характеру. Засобом комплексного вирішення цих проблем є започатковані в Україні реформи, передусім – адміністративна, муніципальна, а в найближчому майбутньому – і реформа адміністративно-територіального устрою. Успішність їх здійснення може бути забезпечена лише за умови існування цілісного концептуального бачення тієї моделі місцевого самоврядування та системи територіальної організації влади, що має бути отримана внаслідок реформування.

Література

1. **Звернення** ПУ Л. Кучми до українського народу з нагоди 11-ї річниці незалежності України // *Голос України*. – 2002. – 28 серпня.
2. **Круглий стіл** "Місьцеве самоврядування. Дефіцит не гасел, а повноважень" (Виступ А. Матвієнка) // *Віче*. – 2002. – № 8.
3. **Блажевич В.** Проблеми формування місцевих бюджетів та перспективи їх вирішення // *Право Україна*. – 2003. – № 5.
4. **Яцуба В., Клінчу Б., Пухтинський М.** Чи є в Україні місцеве самоврядування? // *Урядовий кур'єр* – 2003-12 квітня.

УДК 658.1 *Аспір. М.М. Галелюк; доц. С.Б. Романишин, канд. екон. наук;
асист. У.І. Козут – НУ "Львівська політехніка"*

СИСТЕМА ПОНЯТЬ, ЯКІ ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ КОНКУРЕНТНИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

Проаналізовано зміст та взаємозв'язки основних понять, які характеризують конкурентний стан підприємства. Констатовано, що конкурентний потенціал та переваги є факторними ознаками, а КСП, конкурентні позиція та статус – результуючими.

*Post-graduate M.M. Galeluk; assoc. prof. S.B. Romanyshyn;
assist. U.I. Kogut – NU "L'vivs'ka Politekhnik"*

System of terms describing firm's competitive status

The content and relations between main terms describing firm's competitive status are analyzed. It was stated that competitive potential and advantages are factor features while competitiveness, competitive position and status are resulting features.